

det ved at finde en rar lille Mellemvej, hvor man i Virkeligheden sætter sig mellem to Stole ved at slutte et Kompromis, som ikke tilfredsstiller nogen af Parterne. Jeg tror nemlig, at der er en stor Mængde af det radikale Partis Vælgere, hvem det Kompromis i Virkeligheden ikke tilfredsstiller. Det kan ikke nytte at stikke Hovedet i Busken og sige, at nu er det radikale Parti blevet, om jeg saa maa sige, godt folkekirkeligt og kristeligt i Skolesagen. Vi ved jo, hvad der er gaaet forud, vi kender den Udvikling; der har fundet Sted i vort Folk siden Halvfjerdserne, og det kan ikke nytte at se bort herfra. Vi ved, at en stor Mængde Mennesker nu ser helt anderledes paa Spørgsmaalet om Kristendom, ogsaa paa dens Indflydelse paa Folket gennem Skolen. Naar jeg taler herom, er det ikke, som det blev sagt imod mig, at kæmpe mod Vejrmøller, thi der er Mennesker, som i den Grad er Fjender af Kristendommen, at de vil have den bort ogsaa for Skolens Vedkommende. Hvor skulde de, om jeg saa maa sige, kunne gaa med til en Bevarelse af Kristendommen i Skolen, naar vi ved, at det Aandsgrundlag, som hele denne „det moderne Gennembrud“s Bevægelse blev baaret oppe af, havde den Grundsætning, at Kristendommen var et Spøgelse, noget afdødt, noget, der gik igen, som det hed? Det var noget, der var uden Spor af Kulturværdi, og den Kulturværdi, vi trængte til nu, maatte bygges op uden noget som helst Hensyn til Kristendommen. Den religionsløse Monisme har som bekendt ikke blot sat sig meget stærke Spor i Pressen og Litteraturen; man kan vistnok sige, at der i hvert Fald for det radikale Partis Vedkommende er Presseorganer, som i høj Grad behersker store Dele af vort Folk, og som stadig indtil nu har kæmpet og kæmper for dette Grundsyn. Dette har i Virkeligheden haft en saadan Indflydelse paa vort Folk, at der ud fra egentlig pædagogiske Kredse er stillet et bestemt Program op om den neutrale eller religionsløse Skole. De, som ikke deler dette aandelige Syn, ser imidlertid, at Udviklingen paa en slaende Maade har givet os Ret i, at den Bevægelse i hvert Fald ikke har været til Held for vort Folk. Da denne Bevægelse først kom frem, talte man om den Lykke, ja den Jubel, Menneskene vilde føle, naar de blev befriet for Gudstanken; man talte om den uhyre Kærlighedsstrøm, som da vilde gaa ud over Folkene. Det forekommer mig, at Erfaringerne først og fremmest har vist, at denne Retning manglede, hvad man kan kalde rea-

listisk Forstaaelse af Kristendommen og Kirkens Betydning endnu i vore Dage. Erfaringerne herhjemme har ogsaa vist, at Kirken ikke er død, og at den ikke er en betydningsløs Institution, medens de Forjættelser, som man den Gang gav om en kommende Guldalder, ikke paa nogen Maade er gaaet i Opfyldelse. Da der nu fra forskellige Sider er blevet talt om, hvad Grunden er til det Kulturforfald, vi oplever for Tiden, og da det er blevet stærkt fremhævet, ogsaa af det ærede Medlem fra Esbjerg (Sundbo), at Katekismusundervisningen f. Eks. var Grunden til det Børsjobberi og hele det uheldige moralske Leven, vi i Øjeblikket er Vidne til, vil jeg dog hævde, at der er mange andre Ting at tage i Betragtning end Børsjobberiet; der er hele det folkelige Kultursammenbrud i moralsk Henseende, som specielt giver sig Udslag paa det kønslige Omraade, i Ægteskabsforholdet o. s. v. Og der spørger jeg: Har den Moral, som man kalder den humane Moral, og som blev sat saa stærkt i Forgrunden i Begyndelsen af det moderne Gennembruds Tid, har denne religionsløse, monistiske Moral bevirket det, som blev lovet os: at Altruismen vilde gribe Menneskene saaledes, at der gik en Kærlighedsstrøm mellem alle Mennesker, og at Samfundet vilde komme til at opleve en Guldalder, en Rejsning, som man ikke hidtil havde set Mage til? Det forekommer mig unægtelig, at man maa være blind, hvis man ikke ser, at denne humane Moral havde, om jeg saa maa sige, en Overmenneskemoral og en Subjektivisme i sit Følge, som medførte, at det enkelte Individ følte sig løst fra alle moralske Forpligtelser. Dermed vil jeg naturligvis ikke paa nogen Maade sige, at der ikke indenfor denne Retning findes en Mængde Mennesker, som jeg i aandelig Henseende ser op til, og som er saa gode moralske Mennesker, som man overhovedet kan finde. Jeg staar i et dybt Respektforhold til en Mængde af disse Mennesker, men desuagtet vil jeg hævde, at denne humane, moralske Bevægelse har bevist, at den ikke ejede folkelig Kraft; den har skabt Tilstande, som baade for Individet og for Folket som Helhed er meget sørgelige. Jeg vil endvidere sige, at den store Kultur-débâcle i Udlandet, vi har været Vidne til, er netop en direkte Udløber af det Moralprincip, som den Gang blev sat i Højsædet: at det enkelte Individets Ret ligesom det enkelte Folkeindividets Ret gaar frem for alt; og samtidig blev det stærkt indprentet os, at hele den aandelige Udvikling i Virkeligheden kun er en Gen-